

ANCA GIURCHESCU (1930-2015)

Ion H. CIUBOTARU*

Cu mai bine de patru decenii în urmă, într-o toamnă timpurie, mă afluam în orașul Zakopane. O veche și frumoasă așezare, situată în sudul Poloniei, la poalele Gyewontului, cel mai înalt masiv din partea nordică a Munților Tatra. Principalul eveniment din prima decadă a lunii septembrie a anului 1972 îl constituia *Festivalul folcloric internațional „Zlot ciupaga”* (Toporașul de aur). Urbea îmbrăcase straie de sărbătoare. Se reuniseră acolo interpreți ai cântecelor și jocurilor populare tradiționale din vreo cincisprezece țări. O impresionantă revărsare de straie țărănești multicolore și de acorduri muzicale ce păreau să vină de dincolo de vreme.

România era reprezentată de un amplu grup de interpreți, aparținând satului Dăbâca din Pădurenii Hunedoarei. Una dintre cele mai arhaice și mai interesante vetre folclorice din acel străvechi ținut autohton. Erau peste șaptezeci la număr și îi însoțea distinsa cercetătoare Anca Giurchescu din București.

O știam de multă vreme și o prețuiam pentru alesele ei calități profesionale. Se număra printre cei mai de seamă cunoscători ai terenului, fiind, în același timp, și un om de știință în adevăratul înțeles al cuvântului. Studiile sale în domeniul coreologiei populare se bucurau de larg interes, atât în țară, cât și dincolo de frontarii. N-am apucat să vorbesc cu ea decât în ultima zi a festivalului. Se vede că până atunci nu se dezlipise de „dăbăcanii ei”, cu care a tot pus la punct ultimele detalii ale spectacolului.

După evoluția hunedorenilor, care s-a terminat în uralele spectatorilor, m-am dus la Anca Giurchescu să o felicit. Am găsit-o în camera ei de la hotel, plângând în hohote. Se retrăsese pesemne, pentru a nu se expune privirilor celor din jur. Părea disperată.

* Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași – România.

Mi-a spus, printre lacrimi, că polonezii fuseseră notați mai bine decât românii, chiar dacă prestația lor scenică era departe de ceea ce arătaseră dăbâcanii. Îi depășeau pe români la punctaj cu *patruzeci de sutimi!* Balanța o înclinase președintele juriului, profesorul universitar polonez Roman Reinfuss.

Cu greu am izbutit s-o liniștesc. Când s-au anunțat rezultatele, m-am îndreptat spre conașionarii noștri, cu gândul de a le spune câteva cuvinte de îmbărbătare. Se retrăseseră la o margine de crâng, în jurul profesoarei lor dragi, într-o tăcere apăsătoare. Ce le puteam spune? Am înțeles atunci că, în tot ceea ce făcea, Anca Giurchescu nu punea doar competența sa, unanim recunoscută, ci și mult, foarte mult suflet.

S-a născut în București, la începutul iernii lui 1930, și a absolvit cursurile Institutului de Educație Fizică și Sport la vârsta de nouăsprezece ani. Avea însă o instrucție solidă, pe care și-o formase în timp, dincolo de studiile universitare. Prin deceniul șase al veacului trecut, la câțiva ani după terminarea facultății, se număra printre cercetătorii Institutului de Folclor din cadrul Ministerului Culturii. Lucra la Sectorul de coreologie, alături de Vera Proca-Ciortea, Paraschița Ștefănescu și Emanuela Balaci, cărora aveau să li se alăture Andrei Bucșan și Constantin Costea. O remarcabilă echipă de cunoscători ai dansului popular, ale căror izbâanzi nu au întârziat să se arate.

Primele cercetări de teren ale Ancăi Giurchescu s-au desfășurat în Țara Vrancei. Un loc cum nu se putea mai potrivit. Făcea parte dintr-un grup de specialiști cu preocupări interdisciplinare, trimiși de Institutul de Folclor în mai multe așezări din nordul regiunii respective, cu scopul de a urmări eventualele prefaceri survenite în creația populară din acei ani. A cutreierat atunci mai multe localități de pe valea mijlocie a Putnei și din vecinătatea râului Văsui. Satele Topești, Negriștești, Tulnici, Păulești și Spinești sunt doar câteva dintre acestea. A cunoscut oameni și locuri, s-a întreținut cu interlocutori de toate vârstele, a asistat la prilejuri folclorice. Concluziile sale se regăsesc în cel dintâi studiu pe care îl publică – *Jocurile din Vrancea* – apărut în numărul 4 al „Revistei de Folclor” (RF) din anul 1957.

Una din constatările pe care le făcea viza aspecte ale mentalității localnicilor. Conservatorismul vârstnicilor, atenți la toate detaliile moștenirii străbune, contrasta cu atitudinea tinerilor, deschiși înnoirilor, gata să-și însușească tot soiul de inovații facile. Instrumentele muzicale, în schimb, rămâneau pentru toți aceleași, statornicite prin tradiție: fluierul, cimpoiul, vioara, cobza și țambalul mic.

Ocaziile de joc continuau să se grupeze în jurul sărbătorilor calendaristice, reperi esențiale constituind Paștele, Crăciunul, Anul Nou și Lăsatul Secului. Aspectele contextuale ale dansurilor o preocupau pe cercetătoare încă de atunci. Repertoriizând cele peste douăzeci și cinci de jocuri populare locale, ea nu pierde din vedere că unele dintre acestea se împloteau cu obiceiuri arhaice, cum ar fi *Înfrățirea rituală* și *Vălăritul* – o variantă a colindatului de primăvară. După săvârșirea ritualului de prindere a *suratelor* (descriu cu minuțiozitate), fetele se îndreptau spre locul petrecerii, unde veneau și *vălarii*, în frunte cu stegarul alaiului, purtând în mâini o prăjină împodobită cu batiste și panglici multicolore.

Anca Giurchescu a revenit pe meleagurile vrâncene de mai multe ori. Nu înainte de a fi studiat îndeaproape (alături de alți colegi) variate sisteme de consemnare grafică a mișcărilor efectuate de dansatori. În cele din urmă, coreologii români au reușit să pună la punct „un alfabet stenografic al pașilor, dând puțința notării directe a acestora, în timpul dansului” (Ovidiu Bârlea). Pe baza cercetărilor ulterioare din satele aceluși ținut de legendă, efectuate împreună cu reputatul etnolog Constantin Eretescu, s-a ajuns la alcătuirea unui volum de *Folclor coregrafic din Țara Vrancei*, publicat de cei doi la Focșani, în anul 1974.

Atenția cercetătoarei s-a îndreptat însă și spre alte modalități de transcriere coregrafică. Stă mărturie studiul său din anul 1963 – *Adoptarea sistemului de notație Laban-Knust* – pe care l-a publicat în RF, numerele 1-2. În felul acesta, ea și-a mai apropiat un instrument de lucru, pe care avea să-l utilizeze în cele peste 1500 de transcrieri (jocuri și obiceiuri) după filme etnografice.

Cercetările regionale începute în Vrancea au continuat și în alte zone ale țării, cu rezultate la fel de fructuoase: *Ciclurile de joc din Ardeal* (RF, nr. 1-2, 1959), *Aspecte noi și tradiționale ale jocurilor din raionul Toplița* (RF, nr. 3-4, 1962), *Jocuri ciobănești din satul Dumbrava* (RF, nr. 3-4, 1963), *Purtatele fetelor de pe Valea Târnavelor* („Revista de Etnografie și Folclor” (REF), nr. 4, 1967) etc. În paralel, și-a orientat interesul asupra chestiunilor teoretice – *Câteva probleme legate de aspectul contemporan al jocului popular românesc* (RF, nr. 3-4, 1960), *Quelques aspects théorétiques de l'analyse de la danse populaire* (în colaborare), în „Langages”, Paris, 10, 1968 – și metodologice (*Filmul ca instrument al cercetării folclorice*, REF, nr. 9, 1966). Nu a ocolit nici cercetarea comparată a dansurilor populare, pentru care a

investigat mai întâi repertoriul câtorva grupuri etnice din România. Volumul de *Dansuri populare ale minorităților conlocuitoare*, apărut în anul 1959 la Editura Pedagogică, cuprinde și două contribuții ale sale: *Suită de dansuri bulgărești și Suită de dansuri tătărești*.

Din 1966-1967 a făcut cercetări în vreo zece localități din zona Porților de Fier. A identificat atunci, în mai multe așezări, un dans cu substrat cultic (*Jocul de pomană*), pe care l-a analizat din perspectiva tuturor implicațiilor pe care le relevă. Ea are meritul de a fi urmărit fenomenul din preziua înhumării și până în momentul ieșirii din doliu. Adică, începând cu despărțirea răposatului de lumea pământeană și sfârșind cu integrarea sa definitivă în cealaltă jumătate a neamului. Studiul pe care l-a elaborat – *Funcționalitatea dansurilor funebre în concepția populară* (apărut în *Folclor Literar*, vol. III, Timișoara, 1969-1970) – ocupă un loc de primă însemnătate în întreaga sa operă coreologică și chiar în bibliografia tanatologică.

În anul 1979, Anca Giurchescu primea azil politic în Danemarca. Tot atunci, Institutul pe care îl părăsea îi publica studiul *Trăsături specifice ale dansului popular românesc în context european* („Anuarul Institutului de Cercetări Etnologice și Dialectologice”, 1, 1979). Era un specialist cunoscut și se bucura de o frumoasă reputație. În scurtă vreme avea să devină membră a Academiei Româno-Americane, integrându-se, totodată, în grupul de cercetători ai dansului popular care activau în cadrul *Consiliului Internațional pentru Muzică Tradițională* (ICTM) de pe lângă UNESCO. O vreme s-a ocupat chiar de coordonarea acestui grup. În rodnică sa activitate, pe care a continuat să o desfășoare, a beneficiat de sprijinul *Consiliului Național Danez pentru Cercetare în Domeniul Umanist* și al *Arhivelor de Folclor ale Danemarcei*.

Ca și în cazul altor etnologi de marcă, cercetările de teren au rămas pentru Anca Giurchescu o preocupare constantă. Acestea s-au desfășurat pe cuprinsul Danemarcei, dar și în spațiul sud-est european (Bulgaria, Grecia, Serbia, Turcia), finalitatea investigațiilor vizând chestiuni teoretice și metodologice. Contextul socio-cultural al dansurilor, structura acestora și elementele identitare ale unora dintre producțiile respective au continuat să-i rețină atenția decenii de-a rândul. Singură sau în colaborare, a publicat mai multe studii, în care aspecte ale jocurilor populare românești apar mereu în prim-plan: *La Danse comme objet sémiotique* (Ontario, 1973), *Danse et transe. Les Călușari. Interprétation d'un rituel Valaque* (în „Dialogue”,

Montpellier, nr. 12-13, 1984), *Romanian Traditional Dance a Contextual and Structural Approach* (București, 1992), apoi *Ecologia culturii populare. Valoarea documentului* (în „Datini”, București, nr. 2-5, 1993) etc.

Merituoasele sale contribuții științifice au fost încununuate cu numeroase distincții, conferite de țări europene și de Statele Unite ale Americii. A primit titlul de Doctor Honoris Causa al Universității Roehampton din Londra, în cadrul căreia funcționează unul dintre cele mai prestigioase departamente de cercetare a dansului.

Discipoli de pe mai multe meridiane ale lumii încearcă să ducă mai departe învățătura dobândită de la cea pe care și-au luat-o ca model. Să sperăm că printre ei se vor găsi câțiva mai devotați, care să dea la iveală lucrările sale rămase în manuscris, menționate de Iordan Datcu în ediția din 2006 a dicționarului său: *Dansul în ținutul Pădurenilor, Călușei în Câmpul Pâinii, Folclor coregrafic din județul Dâmbovița și Hora vlahilor. Rolul tradiției în procesul de adoptare a vlahilor stabiliți în Danemarca*.

Ultima dată am văzut-o la Zakopane... La capătul unei vieți împlinite, Anca Giurchescu a pornit pe calea străbunilor, spre limanul lumii de dincolo.